

УДК 373.5.015.31.016:62/64

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2020.8.239465>

ORCID 0000-0003-0366-9386

ORCID 0000-0002-0996-7475

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Лариса Гриценко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри теорії та методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Світлана Ляшенко,

аспірантка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У статті з урахуванням сучасного соціального замовлення для системи освіти щодо виховання особистості, здатної до самореалізації, самовизначення та самоусвідомлення в реаліях сучасного життя охарактеризовано компетентності людини як індикатори, що визначають готовність учня до участі в життєдіяльності суспільства та можливості шкільного трудового навчання в цьому аспекті. Під ключовими компетентностями трактовано сукупність особистісних якостей, об'єднаних у комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які впливають на широку сферу діяльності (вміння вчитися, загальна культура, громадянськість, володіння інформаційно-комунікаційними технологіями, прагнення до здоров'язбереження власного й інших людей, і ін.).

Охарактеризовано значення розвитку холистичного мислення учнів на уроках трудового навчання в середньому загальноосвітньому закладі як умінь бачити кожну проблему цілісно, уявляти її масштаб і значення, пов'язувати між собою значну кількість дрібних деталей та контекстувати знання. Відповідними вміннями учнів визначено: здатність працювати в команді, застосовувати інформаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти; для вчителів – спрямовувати арсенал педагогічних впливів на учнів з метою формування ключових компетентностей.

Виокремлено чинники формування ключових компетентностей учнів на уроках із трудового навчання – увага педагогічної громадськості до проблеми; побудова виваженого змісту предмета; розвиток в учнів пізнавальних інтересів до трудового навчання і технологій.

***Ключові слова:** трудове навчання, учні закладу загальної середньої освіти, ключові компетентності учнів, холистичне мислення дітей.*

Постановка проблеми. Спрямованість традиційної освіти на засвоєння системи знань, яка існувала ще декілька десятиліть тому, нині не відповідає соціальному замовленню, в центрі якого знаходиться потреба в самостійних, ініціативних і відповідальних членах суспільства, здатних ефективно взаємодіяти для якісного виконання громадянських, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань зумовлює істотне посилення самостійної та продуктивної діяльності учнів середніх загальноосвітніх закладів, розвиток їхніх особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно опановувати нові знання, брати активну участь у житті суспільства. Сучасні економічні, соціальні, культурні чинники розвитку цивілізації посилили зацікавленість суспільства результатами освіти і зумовили появу (поруч із традиційними: кількість років навчання, здобуття певного ступеня освіти) нових, важливіших і реальніших індикаторів цих результатів. Такими індикатором нині, разом з тим, що особистість має певні знання з різних галузей науки, є її здатність відповідати вимогам сучасного життя. Якщо в попередні періоди розвитку людство лише розпочало вироблення прагматичніших підходів до

навчання, то останніми роками можна спостерігати систематичні зусилля в цьому напрямі, коли показниками якості освіти в багатьох країнах стали компетентності, які визначають готовність кожного учня до життя, його участі в житті суспільства, його громадянської відповідальності та особистісної спрямованості.

Аналіз досліджень і публікацій. Відповідно до компетентнісної освітньої парадигми вітчизняними вченими (В. Андрущенко, І. Бех, В. Бондар, Б. Гершунський, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Євтух, В. Луговий, Н. Ничкало, В. Титаренко та ін.) було окреслено типові педагогічні проблеми, які необхідно вирішувати в ході оновлення системи освіти в Україні; відповідно, в наукових доробках І. Волощука, Р. Гуревича, В. Гусєва, О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, а також – М. Корця, В. Кузьменка, Л. Оршанського, Н. Слюсаренко, В. Терещука, В. Тименка, С. Ткачука та ін. було визначено проблеми, які зумовлюють компетентнісну модернізацію трудового навчання і технологій.

З'ясування особливостей сучасних освітніх процесів (перехід до підготовки фахівців малими групами; гнучкість, переналагодження як освітньої системи, так і її продукту – учня; перехід від засвоєння інформації до формування якостей творчої та відповідальної особистості, здатної саморозвиватися) привело низку відомих учених до глибокого усвідомлення ролі і значення компетентнісного наукового підходу та виокремлення видів компетентностей, необхідних особистості для існування в нинішньому світі (В. Вербицький, І. Єрмакова, Л. Кравченко, Ю. Миронович, Л. Пашко, О. Пометун та ін.), першочергово – ключових, тих, без яких людина не може існувати.

Разом із тим вивчення організації та здійснення трудового виховання, трудової (технологічної) підготовки учнів у вітчизняних школах і освітніх системах провідних економічно розвинених держав дало можливість ученим з'ясувати ті основні чинники, які обумовлюють сучасний стан професійної освіти, трудового навчання та освітньої галузі «Технології»: локальний (втрачена попередня та не створена нова матеріальна база трудового навчання); системний (дещо байдуже становлення педагогічної громадськості до трудового виховання учнівської молоді); глобальний (формування загальноєвропейського освітнього простору та стрімкий розвиток світової науки й техніки); надсистемний (падіння пізнавального інтересу в учнів до трудової діяльності взагалі та до трудового навчання зокрема) (Стешенко, 2013).

Метою статті є теоретичний аналіз наукових положень і практичних можливостей реалізації завдання формування ключових компетентностей учнів на уроках трудового навчання в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Компетентність нині розглядають як здатність (потенціал), здійснювати складні види діяльності; у зазначеному сенсі компетентності розрізняють за видами: ключові, базові й функціональні. Ключові компетентності вчені тлумачать як необхідні для життєдіяльності людини, пов'язані з її успіхом у швидкозмінному суспільстві. Оскільки діяльність людини, зокрема й засвоєння будь-яких знань, умінь і навичок, складається з конкретних дій, операцій, то виконуючи ці дії, розмірковуючи над їх виконанням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх важливість для себе або для суспільства, особистість розвиває компетентність у обраній життєвій сфері (Життєва компетентність особистості, 2003). Отже, якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати (тобто компетентною), є достатньо широкою, йдеться про так звані «ключові» чи життєві компетентності (Компетентнісний підхід у сучасній освіті, 2004). Таким чином, ключова компетентність – це та об'єктивна категорія, що фіксує суспільно визначений комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати в широкій сфері діяльності людини (вміння вчитися, загальнокультурна, громадянська, здоров'язберігальна, соціальна компетентність та компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій) (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй у рамках проєкту «Освітня політика та освіта «рівний – рівному», 2004).

Одним із першочергових завдань компетентної освіти є розвиток холистичного мислення як уміння особистості мислити масштабно, щоб бачити проблему цілісно в контексті її оточення та пов'язувати багато дрібних деталей, здатності розуміти широкий, а іноді й глобальний контекст проблем, тобто, вміння контекстувати знання і досвід. Особистість має не лише одержати доступ до інформаційних відомостей про світ, а й сформулювати вміння послідовно викладати й організувати ці відомості. Ця проблема стосується кожного громадянина нового тисячоліття, адже знання переважно роз'єднані, роздроблені за дисциплінарними ознаками, а тому часто неадекватні для осягнення проблем, які стають все більш трансдисциплінарними, полідисциплінарними, багатовимірними й планетарними (Миронович, Пашко, 2006).

Ключові (життєві) компетентності сьогодні застосовують у процесі оцінювання демократизації середньої освіти молоді. Існує сформований у загальноосвітньому значенні перелік таких компетентностей: здатність працювати в команді, застосовувати інформаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти тощо; завдання сучасного педагога – використовувати весь арсенал педагогічного впливу на учня з метою формування цих компетентностей (Миронович, Пашко, 2006). Кожна з ключових компетентностей: сприяє досягненню успіхів у житті; розвиткові якості суспільних інститутів; відповідає багатоманітним сферам життя. У рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний-рівному» (2004 р.) визначено перелік ключових компетентностей, який пропонувано українським педагогам Міністерством освіти і науки України та адаптовано ними:

– *уміння вчитися* – передбачає набуття учнем індивідуального досвіду самостійного навчання, оскільки вміння самостійно вчитися в майбутньому забезпечить можливість самостійно та творчо працювати: у цьому руслі враховано, що особистість: знаходить і накопичує потрібні знання, способи для розв'язання завдань; сама визначає мету навчально-пізнавальної діяльності; планує, програмує власну діяльність; усвідомлює свою діяльність і практично її вдосконалює; організовує власну працю для досягнення мети; виконує в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції; має вміння і навички самоконтролю та самооцінки;

– *загальнокультурна* – враховує та спрямовує розвиток культури особистості у всіх його аспектах, передбачає вміння: застосовувати засоби й технології інтеркультурної взаємодії; аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної та світової науки і культури, вибудовувати в культурному та духовному просторі сучасного українського суспільства; користуватися рідною мовою й іноземними мовами, реалізувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати рідну й іноземні мови в активній взаємодії; вибудовувати моделі толерантної поведінки в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами і країнами; спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей (Вербицький, 2013);

– *громадянська* – зумовлює здатності: орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування; взаємодіяти з органами державної влади на користь собі й громадянському суспільству; застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод громадян, виконання громадянських обов'язків у межах місцевої громади, держави; приймати індивідуальні та колективні рішення, враховуючи інтереси й потреби громадян, суспільства і держави; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, задовольняють власні інтереси особи та захищають права людини і громадянина (Пошетун, 2004).

– *підприємницька* – містить реалізацію здібностей: співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами й потребами інших людей і суспільства; організацію власної

трудової та підприємницької діяльності і праці колективу, орієнтування в нормах і етиці трудових відносин; застосовування технології моніторингу ресурсів і забезпечення стійкого зростання; аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх із потребами ринку праці; складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та бізнес-проекти, розробляти програми дій і прийняття економічно й екологічно обґрунтованих рішень у динамічному світі; презентувати та поширювати інформацію про результати або продукти власної економічної діяльності та діяльності колективу.

– *соціальна* забезпечує можливості аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства; застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; використовувати рідну й іноземні мови в активній взаємодії; спрямовувати самовиховання на єдність індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей; реалізовувати моделі толерантної поведінки в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами і країнами (Вербицький, 2013; Пометун, 2004);

– *компетентність з інформаційних і комунікативних технологій (ІКТ)* – включає здібності: застосовувати інформаційно-комунікативні технології в навчанні та повсякденному житті; раціонально використовувати комп'ютер і комп'ютерні засоби для розв'язання задач, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням і передаванням; будувати інформаційні моделі та досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ; оцінювати процес і досягнуті результати технологічної діяльності;

– *здоров'язберігальна* – спрямована на збереження власного фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я; містить: навички, що сприяють соціальному здоров'ю (ефективне спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, спільна діяльність і співробітництво, поведінка в умовах тиску, погроз, дискримінації); життєві навички, підтримку фізичного здоров'я (раціональне харчування, рухова активність, санітарно-гігієнічний режим праці та відпочинку); навички збереження духовного та психічного здоров'я (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей і програм, самоконтроль, мотивація успіху, тренування волі) (Пометун, 2004).

На уроках трудового навчання мета формування визначених ключових компетентностей досягається шляхом залучення учнів до проєктної діяльності як провідного засобу розвитку і навчання дітей, вироблення здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане. Це передбачено навчальною програмою, зміст якої з 2012 року зорієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, що покликані наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його інтересів та природних здібностей (Програма з трудового навчання, 2012), де відображено, що у формуванні цієї групи компетентностей учнів беруть участь усі навчальні предмети; кожен предмет, маючи власний компетентнісний потенціал, робить внесок у формування ключових компетентностей, для чого до змісту кожного шкільного предмету закладено наскрізні змістові лінії: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність», ІКТ. Результатом опанування наскрізних змістових ліній є сформованість ключових компетентностей, які характеризуються доповненням учнівського досвіду з урахуванням природних нахилів та здібностей дітей, їхніх професійних намірів, наявних готових знань (Програма з трудового навчання, 2012).

Змістовою лінією «Екологічна безпека та сталий розвиток» передбачено формування в учнів соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь. У процесі трудового навчання вчителі орієнтують учнів на розуміння ролі матеріалів природного походження як важливого

екологічного ресурсу збереження довкілля; формують у них уявлення про сучасні технології виготовлення конструкційних матеріалів, усвідомлення важливості вибору миючих засобів та їх впливу на довкілля; розвивають розуміння важливості безвідходного виробництва та шкідливого впливу хімічних матеріалів на навколишнє середовище; усвідомлення значення хімічних матеріалів для збереження природних ресурсів тощо.

Змістову лінію «Громадянська відповідальність» спрямовано на формування кожного учня як відповідального члена громади, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, важливість національної ініціативи; спирається у своїй діяльності на культурні традиції і вектори розвитку держави. Учні в процесі трудового навчання орієнтують визначати у співпраці з учителем та іншими дітьми алгоритм взаємодії для вирішення практичних соціально значущих завдань чи проєктів; на усвідомлення важливості дотримання етикету для створення власного позитивного іміджу; необхідність раціонально використовувати різноманітні матеріали, обґрунтовувати власну позицію щодо розвитку новітніх ресурсозберігальних та екологічно чистих технологій обробки матеріалів; умінь оцінювати результати власної діяльності.

Змістова лінія «Здоров'я і безпека» забезпечує розвиток особистості учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище. Учні загальноосвітнього закладу у процесі трудового навчання навчають розуміти необхідність дотримання правил безпечної праці та організації робочого місця; безпечно користуватися інструментами та електроприладами вдома та під час занять, критично ставитись до інформації про товари для збереження власного здоров'я; орієнтують дотримуватись правил безпечної праці під час виконання технологічних операцій; вчать розуміти шкідливий вплив фарбових матеріалів на здоров'я людини та знати способи запобігання їхній дії; дбати про одяг, взуття та дотримуватися відповідних санітарно-гігієнічних вимог; розпізнавати маркування пластмас для виявлення впливу штучних матеріалів на власне здоров'я та навколишнє середовище; розуміти негативні чинники впливу хімічних матеріалів на здоров'я людини тощо.

Змістова лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» забезпечує розвиток лідерських ініціатив дітей, здатність успішно діяти в швидкозмінному технологічному середовищі, краще розуміння молодим поколінням українців практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, страхування, кредитування тощо). Учні в процесі трудового навчання орієнтують на проведення під час проєктування кожного міні-маркетингового дослідження дій із обґрунтування призначення і конструкцій виробів; виконання різноманітних технологічних операцій, здатність уміло добирати ті з них, які дозволяють найбільш ефективно вирішувати практичні завдання; визначення орієнтованої вартості витрачених матеріалів для виготовленого виробу; умінь економно використовувати матеріали під час їх обробки та обирати необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробів; проводити міні-маркетингові дослідження з метою визначення характеристик виробу з позиції споживача і орієнтовної вартості готового виробу; здійснювати добір матеріалів і технологій їх обробки для виготовлення якісного виробу, який відповідає встановленим вимогам і є конкурентноспроможним; визначення орієнтовної вартості виробу як готового продукту; добір інструментів та пристосувань відповідно до поставлених завдань. Таким чином, теоретично обґрунтовані загальні (ключові) компетентності у процесі трудового навчання поступово трансформуються в проєктно-технологічну компетентність як здатність учня застосовувати знання, умінь, навички в процесі соціально організованої технологічної діяльності для виготовлення виробу (або надання послуги) від творчого задуму до його втілення в готовий продукт (послугу) за обраною технологією (Коберник, Сидоренко, 2010).

Водночас грамотне ознайомлення учнів із сучасними досягненнями науки та техніки сьогодні знову має стати незаперечним правилом для всіх учителів. Такими досягненнями, що були спричинені інформаційним вибухом, є не лише потужні комп'ютери та розроблені

технології комп'ютерної обробки інформації, а й способи отримання нових матеріалів (пластики та композити), технічні засоби (3-D принтери тощо) та нові способи виготовлення виробів (нанотехнології, технології наплавлення, т. ін.) (Мадзігон, 2006). Оскільки навчальна програма не може швидко реагувати на новації, то вчителю необхідно самому віднаходити інформацію про нові матеріали, техніку та технології й визначати час, методи та прийоми її використання на уроках трудового навчання для більш ефективного формування ключових компетентностей дітей.

Висновки. Отже, нагальні сучасні проблеми в галузі трудового навчання учнів (недостатня увага суспільства та педагогічної громадськості до процесів трудового виховання та навчання учнівської молоді; відсутність науково обгрунтованого та виваженого змісту трудового виховання та навчання учнів загальноосвітньої школи; необхідність вдумливої реалізації вчителями на уроках трудового навчання і технологій сучасних концепцій формування ключових компетентностей та розвиток інтересу до трудової діяльності взагалі й пізнавального інтересу до трудового навчання зокрема) зумовлюють глибоку розробку наукових основ змісту технологічної освіти та з використанням загальнодидактичного принципу науковості – пошук шляхів дієвого впливу на мотиватори, що формують в учнів пізнавальний інтерес до навчального матеріалу й предмета «Трудове навчання» загалом, впливають на життєву траєкторію розвитку кожної дитини.

Результатом таких освітніх зусиль стане випускник середньої школи –патріот України, який знає її історію; носій української культури, що поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною й іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському, особистому та трудовому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережливо ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя. У перспективах жослідження вбачаємо пошук і реалізацію шляхів і засобів цього завдання на уроках трудового навчання в ЗСО.

ЛІТЕРАТУРА

- Вербицький, В. В. (2013). Формування ключових компетентностей учнів – основне завдання навчального закладу. *Теоретичні основи компетентнісно орієнтованої освіти*, 32-37. Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf>.
- Коберник, О., & Сидоренко, В. (2010) Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України (проект). *Трудова підготовка в закладах освіти*. 6, 3-8.
- Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* (2004). Київ.
- Мадзігон, В. М., Єгоров, Г. С., Красовицький, М. Ю., Мадзігон, В. М. та ін., & Локшина О.І. (Ред.). (2006). *Трудова підготовка і професійна освіта як інструмент формування компетентнісних характеристик старшокласників у зарубіжних країнах. Старша школа зарубіжжя: організація та зміст освіти*. Київ: СПД Богданова А. М.
- Миронович, Ю., & Пашко, Л. (2006). Формування ключових життєвих компетентностей в аспекті ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Вісник Львів. ун-ту*, 21 (1), 42-47.
- Пометун, О. І., & О. В. Овчарук (Ред.). (2004). Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*. (с. 16-25). Київ: К.І.С.
- Програма з трудового навчання* (2017). Взято з <https://mon.gov.ua> > 2-trudove-navchannya-5-9.
- Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй у рамках проекту «Освітня політика та освіта «рівний – рівному»* (2004). Київ: Мін-во освіти і науки України.

- Сидоренко В. К. (Ред.). (2012). Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класів. *Трудова підготовка в сучасній школі*, 9, 2-29.
- Сохань, Л. В., Єрмакова, І. Г., & Нансен Г. М. (Ред.). (2003). *Життєва компетентність особистості*. Київ.
- Стешенко, В. В. (2013). Зміст трудового навчання (технологій) на наукову основу. *Трудова підготовка в сучасній школі*, 3, 2-4.
- Стешенко, В. В. (2013). Нагальні проблеми трудового навчання сьогодення та шляхи їх вирішення. *Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 3, 112-118. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpbdpu_2013_3_23.

REFERENCES

- Kobernyk, O., & Sydorenko, V. (2010). Kontseptsiiia tekhnolohichnoi osvity uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy (proiekt) [The concept of technological education of students of secondary schools of Ukraine (project)]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity*, 6, 3-8 [in Ukrainian].
- Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektivy [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]*. (2004). Kyiv [in Ukrainian].
- Madzihon, V. M., Yehorov, H. S., Krasovytskyi, M. Yu., Madzihon, V. M. ta in., & Lokshyna, O. I. (Eds.). (2006). Trudova pidhotovka i profesiina osvita yak instrument formuvannia kompetentnistnykh kharakterystyk starshoklasnykiv u zarubizhnykh krainakh [Labor training and professional education as a tool for the formation of competency characteristics of high school students in foreign countries]. In *Starsha shkola zarubizhzhia: orhanizatsiia ta zmist osvity*. Kyiv: SPD Bohdanova A. M. [in Ukrainian].
- Myronovych, Yu., & Pashko, L. (2006). Formuvannia kliuchovykh zhyttievykh kompetentnostei v aspekti tsinnisnykh oriantatsii studentskoi molodi [Formation of key life competencies in terms of value orientations of student youth]. *Visnyk Lviv. un-tu*, 21(1), 42-47 [in Ukrainian].
- Sydorenko, V. K. (Ed.). (2012). Navchalna prohrama z trudovoho navchannia dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 5-9 klasiv [Curriculum on labor training for secondary schools of 5-9 grades]. *Trudova pidhotovka v suchasni shkoli*, 9, 2-29 [in Ukrainian].
- Pometun, O. I., & Ovcharuk, O. V. (Ed.). (2004). Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain [Theory and practice of consistent implementation of the competency approach in the experience of foreign countries]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektivy: Biblioteka z osvithoi polityky*. (pp. 16-25). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].
- Prohrama rozvytku Orhanizatsii Obiednanykh Natsii u ramkakh proektu «Osvitnia polityka ta osvita «rivnyi – rivnomu» [United Nations Development Program within the framework of the Peer-to-Peer Education Policy and Education Project]* (2004). Kyiv. M-vo osvity i nauky Ukrainy [in Ukrainian].
- Prohrama z trudovoho navchannia [Labor training program]* (2012). Retrived from <https://mon.gov.ua> 2-trudove-navchannya-5-9 [in Ukrainian]
- Sokhan L. V., Yermakova I. H., & Nansen H. M. (Eds.). (2003). *Zhyttieva kompetentnist osobystosti [Life competence of the individual]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Steshenko, V. V. (2013). Nahalni problemy trudovoho navchannia sohodennia ta shliakhy yikh vyrishennia [Urgent problems of labor training today and ways to solve them]. *Zb. nauk. prac Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, 3, 112-118. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpbdpu_2013_3_23 [in Ukrainian].

- Steshenko, V. V. (2013). Zmist trudovoho navchannia (tekhnolohii) na naukovu osnovu [The content of labor training (technology) on a scientific basis]. *Trudova pidhotovka v suchasni shkoli*, 3, 2-4 [in Ukrainian].
- Verbytskyi, V. V. (2013). Formuvannia kliuchovykh kompetentnostei uchniv – osnovne zavdannia navchalnogo zakladu [Formation of key competencies of students is the main task of the educational institution]. *Teoretychni osnovy kompetentnisno oriientovanoi osvity*, 32-37. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/2372/1/Verbytsky.pdf> [in Ukrainian].

THEORETICAL BASES OF PUPILS' KEY COMPETENCES FORMATION AT LABOR EDUCATION LESSONS

Larysa Hrytsenko,

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Technological Education of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University;

Svitlana Liashenko,

postgraduate student of Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University.

The article, taking into account the modern social order for the education system for the upbringing of a person capable of self-realization and self-awareness in the realities of modern life, describes human competencies as indicators that determine a pupil's readiness to participate in society and school labor education in this aspect. Key competencies are interpreted as a set of personal qualities combined into a complex of a certain level of knowledge, skills, attitudes that affect a wide range of activities (learning skills, general culture, citizenship, information and communication technologies, the desire to preserve health, etc.).

The importance of developing pupils' holistic thinking at labor education lessons in secondary school is described as the ability to see each problem as a whole, imagine its scale and significance, connect a large number of small details, and contextualize knowledge. Relevant pupils' skills are defined, in particular the ability to work in a team, use information technology, think critically, and resolve conflicts. For teachers these skills are the ability to direct the arsenal of pedagogical influences on students, and to form key competencies.

The factors of pupils' key competencies formation at labor education lessons are singled out. They are the following: the attention of the pedagogical community to the issue; construction of a balanced content of the subject; development of pupils' cognitive interests in labor training and technology.

Keywords: labor education, pupils of general secondary educational institution, pupils' key competencies, children's holistic thinking.

Надійшла до редакції 9.09.2020 р.